

УДК 37.064.3:005.336.2 (045)

О. О. Сас

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTI
ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ
6 – 7-РІЧНОГО ВІКУ**

У зв'язку зі зміною соціальної ролі для 6 – 7-річної дитини важливого значення набуває вміння орієнтуватися в новому мікросоціумі, знаходити своє місце серед інших дітей, що забезпечує комфортне входження в нову соціальну групу і свідчить про сформованість життєвої компетентності дитини. Життєву компетентність ми розглядаємо як здатність обирати та застосовувати відповідно до віку 6 – 7 років адекватні способи розв'язання життєвих ситуацій у процесі власної самореалізації та взаємодії з оточенням.

Особливо гостро питання життєвої компетентності постає на етапі переходу на наступну фазу розвитку, зміни стилю життя, коли з'являється потреба в умінні взаємодіяти з іншими, домовлятися, виходити з конфліктних ситуацій, пристосовуватися до умов нового середовища. Одним із таких етапів є перехід від дошкільного дитинства до шкільного навчання, вікові межі якого становлять 6 – 7 років. У цей період важливо спрямовувати діяльність дітей на набуття життєвого досвіду, необхідного для функціонування в новій соціальній ролі – учня.

Звичайно, ця проблема, її різні аспекти не залишаються поза увагою науковців. Ученими досліджувались: суть поняття компетентності (С. Г. Пільова, І. Г. Тараненко); види компетентності (О. В. Колобова, А. К. Маркова); проблеми змісту й структури життєвої компетентності (І. Г. Єрмаков, Л. В. Сохань); формування життєвої компетентності різних категорій населення (В. І. Ляшенко, І. П. Ящук).

У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. та у Законі України „Про дошкільну освіту” зроблено значний акцент на формуванні життєвої компетентності дітей. Так, у Законі України „Про дошкільну освіту” зазначено, що кожна дитина повинна здобути дошкільну освіту. У статті 23, пункт 1. відмічено, що зміст дошкільної освіти визначається Базовим компонентом, який передбачає формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини. На основі цього можна стверджувати, що на кінець дошкільного дитинства дитина має набути життєвої компетентності в межах своїх можливостей.

Складна психологічна ситуація змін у зв'язку з переходом від дошкільного дитинства до шкільного навчання вимагає від дитини компетентності у різних сферах життєдіяльності, наявності тих базових якостей, які забезпечать їй безболісне входження у різні соціальні групи та самореалізацію особистості в цих групах. З огляду на це досить

важливим залишається питання виявлення рівнів сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку.

Для проведення будь-якого дослідження необхідним кроком є визначення критеріїв, що, на думку науковців С. О. Сисоєвої та Т. Є. Кристопчук [1], є ознаками, на основі яких здійснюється оцінка досліджуваних об'єктів, явищ, які визначають реальний стан, рівень сформованості об'єкта. Тому вважаємо за доцільне визначити критерії сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку.

Мета статті – розкрити окремі аспекти виявлення рівнів сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку.

У процесі розробки критеріїв було враховано основні підходи до визначення критеріїв за Д. В. Чернілевським: критерії повинні бути об'єктивними, адекватними, валідними, нейтральними стосовно досліджуваних явищ, мають охоплювати всі істотні характеристики досліджуваного явища чи процесу [2, с. 307].

До критеріїв формування життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку ми відносимо:

- *когнітивний критерій*, який вміщує такі показники: знання про різні сфери життєдіяльності (про навколишню дійсність, соціальні явища, події, людей, взаємини); розуміння дитиною необхідності навчання в школі; бажання вчитися і відвідувати школу, ставлення до школи, навчання;

- *поведінковий критерій*: дотримання соціальних правил і норм поведінки; вміння налагоджувати взаємини з однолітками та дорослими; адекватність самооцінки;

- *діяльнісний*: володіння різними видами діяльності (пошук адекватних способів вирішення завдання, послідовність виконання дій); активність; самостійність;

- *комунікативний*: вміння сприймати і адекватно реагувати на інформацію; спілкуватися з дітьми та дорослими; володіння відповідним мовленнєвим етикетом у взаємодії.

На основі зазначених критеріїв та їх показників було визначено п'ять рівнів сформованості життєвої компетентності: високий, вище середнього, середній, низький, вихідний. Такий п'ятирівневий розподіл, на наш погляд, дає можливість об'єктивно підійти до обрахунку одержаних результатів дослідження та диференціювати результати при визначенні рівнів сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку. З метою виявлення рівня володіння означеними показниками за названими критеріями було розроблено та підібрано низку методик: методика „Інтерв'ю”, „Плутанина”, „Ти учень (учениця)”, Тест Розенцвейга, методика „Сходинки”, методика реєстрації соціальної активності дитини, методика обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини.

Для обрахунку рівня сформованості окремих якостей дітей 6 – 7-річного віку ми розробили методику „Інтерв'ю”, метою якої є

виявлення рівня знань дітей про навколишнє, вміння орієнтуватися в життєвих ситуаціях, вступати у взаємодію, знання соціальних ролей, бажання вчитися, діяльнису спрямованість дитини. Інтерв'ювання проводилося індивідуально, перед його початком ми зверталися до дитини з проханням дозволити взяти у неї інтерв'ю. Низка запитань, ситуацій, котрі пропонувалися дитині, тематично об'єднані за блоками: взаємовідносини, рольова обізнаність, мотивація навчання в школі, діяльнису спрямованість, орієнтування в навколишньому. За кожним блоком перевірялися показники рівнів сформованості життєвої компетентності відповідно до визначених критеріїв. Так, запитання, об'єднані за блоком „взаємовідносини”, дали можливість виявити такі показники поведінкового критерію: знання соціальних правил і норм поведінки, вміння налагоджувати взаємини з оточенням.

Показники когнітивного критерію визначали за блоками „рольова обізнаність” – знання соціальних ролей; „мотивація навчання в школі” – розуміння дитиною необхідності навчання в школі, бажання вчитися та відвідувати школу; „орієнтування в навколишньому” – знання про різні сфери життєдіяльності. Показники діяльнису критерію, зокрема володіння різними видами діяльності, виявляли за запитаннями блоку „діяльнису спрямованість”.

Відповіді дітей фіксували у протоколах. На кожне запитання відводилося 30 секунд. За кожну відповідь дитина отримувала відповідну кількість балів.

Проаналізувавши одержані результати, ми дійшли висновку, що більшість респондентів мають низький та вихідний рівні за всіма блоками методики.

Під час застосування кожної методики ми звертали увагу на поведінку дитини в процесі виконання нею завдання, її реакцію на поставлене запитання, вміння формулювати відповідь та висловлювати свою думку, міркування. У протоколах фіксували результати проведеного дослідження.

Крім зазначених вище методик, використовували низку інших методів наукового дослідження для одержання більш точних даних. До комплексу методів входили: педагогічне спостереження за спілкуванням, поведінкою та діяльністю дітей 6 – 7-річного віку; бесіди з дітьми та дорослими (педагогами та батьками); анкетування серед батьків та педагогів; педагогічний експеримент; математична обробка даних. Кожний з методів мав своє призначення і характеризувався своєю специфікою, взаємодоповнюваність їх забезпечувала глибину комплексного пізнання предмета дослідження.

Метод педагогічного спостереження був спрямований на вирішення комплексу завдань констатувального експерименту: простежити реальний стан спілкування в різних ситуаціях життєдіяльності дитини у дошкільному навчальному закладі; визначити особливості дитячої діяльності та її прояви; встановити зв'язок і відповідність між вибором

дитиною засобів спілкування в уявному плані та реальному житті; визначити ставлення дітей до навчання в школі, до нової соціальної ролі – учня, її прояви у поведінці; простежити такі особливості поведінки, як самостійність, посидючість.

Спостереження проводилися за діяльністю та поведінкою дітей у грі, спілкуванні, охоплювали багато взаємопов'язаних явищ, таких, як вміння будувати взаємини з однолітками, адаптуватися до обставин, що змінюються, виявляти здібність до аналізу ситуацій та багатоваріантного розв'язання проблем, а також наявність у дітей знань про соціум і про себе та вміння адекватно визначити позитивне й негативне. Крім того, спостереження були розвідувальними за стилем, безперервними за часом, модифікувалися під час діяльності. Протокол-облік давав можливість з оптимальною точністю визначити характер контактів, види діяльності, за яких вони здійснювалися, коло спілкування кожного досліджуваного. Таким чином, спостереження дало змогу зафіксувати прояви та характеристику діяльності дітей, особливості їх поведінки в різних соціальних ситуаціях, комунікативні якості дітей; вибір партнера для спілкування та ініціювання такої діяльності.

В процесі спостереження ми відмітили такі позитивні прояви: дитина вільно почуває себе серед ровесників, налагоджує взаємовідносини, бере активну участь у розподілі ролей, іграшок, матеріалів, проявляє ініціативу, допомагає іншим, доводить розпочате до кінця, не порушує правил поведінки, адекватно реагує на вказівки та завдання дорослого, ввічлива. Серед негативних проявів ми відзначили такі: дитина порушує правила поведінки, не допомагає іншим, не завершує розпочату справу, виявляє нетерпіння, пасивна при розподілі ролей (або будь-яким способом прагне до головної ролі), неввічлива.

Для детальнішого виявлення особливостей поведінки та діяльності дітей ми пропонуємо їм спеціальні доручення. Спостерігаючи за процесом виконання доручення дитиною, маємо можливість побачити у неї прояви окремих показників сформованості життєвої компетентності за означеними критеріями (когнітивний: обізнаність дитини та вміння використовувати набуті знання, проявляти інтерес до нового; поведінковий: вміння підпорядковувати свої дії запропонованому завданню, доброзичливість, зосередженість, якість виконання доручення, реакція на вказівку, стиль поведінки; діяльнісний: алгоритм виконання діяльності, прояв власної ініціативи; комунікативний: вміння сприймати доручення, адекватно реагувати, володіння мовленнєвим етикетом).

Для конкретизації, поглиблення одержаних результатів було проведено анкетування серед педагогів та батьків дітей, яке передбачало визначення рівня дитячої компетентності з погляду дорослих та з'ясування позиції батьків щодо важливості факторів (елементів життєвої компетентності), які впливають на готовність дітей до входження в нову соціальну роль – учня.

Після аналізу відповідей батьків на запитання анкети, ми отримали такі результати: найважливішими факторами, які впливають на навчання дитини у школі, на думку батьків, є:

- 1) бажання вчитися та відвідувати школу підтвердили 62,9 % ;
- 2) навички самообслуговування – 53,6 %;
- 3) наявність шкільного приладдя – 50,5 %;
- 4) вміння налагоджувати стосунки з однолітками – 47,4 %;
- 5) зацікавленість дитини книгами і журналами – 43,3 %.

Такі дані свідчать про свідомий підхід до вступу дитини в школу з боку батьків. Проте незначний відсоток батьків вважає, що розуміння дитиною необхідності вступу до школи є важливим, але без цього можна обійтися (16,5 %); окремі батьки (14,4 %) схильні до думки, що вміння налагоджувати стосунки з дорослими – не досить важливий фактор для навчання їхньої дитини в школі, а 9,3 % батьків заявили, що у їхніх дітей ця навичка взагалі не сформована. Крім того, 21,6 % батьків зазначили про небажання їхніх дітей навчатися в школі, 12,4% – відверто розповіли про несформованість у власних дітей навичок самообслуговування. Проте серед усіх факторів, які, на думку батьків, найбільш наявні у дітей, – це бажання гратися (83,5 %), інтерес до телебачення (67 %) та комп'ютера (57,7 %), навички самообслуговування (63,9 %). Ці фактори домінують серед таких, як уміння налагоджувати взаємостосунки з дорослими та однолітками (23,7 %), культура поведінки, вміння вислуховувати не перебиваючи (26,8 %), хоча останні відіграють неабияку роль у формуванні життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку.

Запитання анкети для батьків і педагогів мали змістову подібність, що дозволило порівняти відповіді та зіставити їх із власними результатами, які ми отримали під час проведення констатувального зрізу. Для обробки та аналізу зібраних матеріалів ми використали метод математичної статистики.

Здійснивши аналіз результатів за різними методиками в констатувальному експерименті, ми змогли отримати узагальнені результати за п'ятьма рівнями прояву сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку: більшість дітей мають низький та вихідний рівні сформованості життєвої компетентності. За середніми показниками з 224 респондентів 65 осіб (29,1 %) мають низький, а 68 осіб (30,6 %) – вихідний рівень, що становить більше половини від загальної кількості.

За результатами констатувального зрізу ми виявили, що особливу увагу потрібно звертати на формування таких показників життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку, як володіння навичками взаємодії, орієнтування у власних соціальних ролях, формування інтересу до навчання.

Використання відповідних діагностичних методик, коректне визначення критеріїв та показників, за якими здійснювалося експериментальне дослідження, дало можливість виявити, що у

більшості респондентів переважають низький та вихідний рівні сформованості життєвої компетентності.

Список використаної літератури

1. Сисоєва С. О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. – 460 с. **2. Чернілевський Д. В.** Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / [Д. В. Чернілевський, О. М. Гандзюк, В. І. Захарченко, І. М. Козловська, К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна, В. О. Подоляк / за ред. проф. Д. В. Чернілевського]. – К. : Вид-во Ун-ту „Україна”, 2008. – 478 с.

Сас О. О. Окремі аспекти виявлення рівнів сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку

У статті розкрито критерії та показники сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку; описано окремі методики виявлення рівнів сформованості життєвої компетентності дітей 6–7-річного віку. Перераховуються критерії формування життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку та відповідні методики виявлення їх рівнів. Автор виділяє п'ять рівнів сформованості життєвої компетентності. Описується розроблена методика „Інтерв'ю”. Автор доводить необхідність комплексного дослідження особистості дитини.

Ключові слова: життєва компетентність дітей 6 – 7-річного віку, критерії, показники та рівні сформованості життєвої компетентності дітей 6 – 7-річного віку.

Сас Е. А. Отдельные аспекты выявления уровней сформированности жизненной компетентности детей 6 – 7-летнего возраста

В статье раскрыты критерии и показатели сформированности жизненной компетентности детей 6 – 7-летнего возраста; описаны отдельные методики выявления уровней сформированности жизненной компетентности детей 6 – 7-летнего возраста. Перечисляются критерии формирования жизненной компетентности детей 6 – 7-летнего возраста і соответствующие методики выявления их уровней. Автор выделяет пять уровней сформированности жизненной компетентности детей, описана авторская методика „Интервью”.

Ключевые слова: жизненная компетентность детей 6 – 7-летнего возраста, критерии, показатели и уровни сформированности жизненной компетентности детей 6 – 7-летнего возраста.

Sas O. O. Some Aspects of Exposure of Levels that Formed Life Competence of 6 – 7 Year-old Children

Background is determined by the change of the social role of 6 – 7 year old children. This article deals with the aspects that detecting the levels of vital

competence the children of this age. Lists the criteria for such formation are described. Author identifies formation's levels of life competence. The technique of „Interview” is described. It is concluded that the use of appropriate diagnostic techniques makes it possible to identify the appropriate level.

Key words: live competence, 6 – 7 year-old children, criteria, indexes and levels of formed of the life competence of 6 – 7 year-old children.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Гавриш Н. В.

УДК 36:24=161.2

Л. О. Хілько, Л. В. Томазенко

НАВЧАННЯ ПИСЬМУ ЯК МЕТА І ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВІ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У житті кожної людини письмо відіграє дуже важливу роль. Письмо – видатне надбання людства, величезний здобуток кожного народу, кожної людини, що оволодіває писемністю. Воно використовується в різноманітних галузях діяльності людини: в організації виробництва, в науці, культурі, в засобах масової інформації та зв'язку, в міжнародних політичних відносинах, у просвітницькій роботі. Історики вказують на те, що письмо – неперехідна пам'ять поколінь, яка зберігає повідомлення про події та справи минулих віків і тисячоліть. Все написане називається текстом. Окремі тексти ми їх зібрання набирають форми рукописів, книжок, журналів, газет, листівок, плакатів, оголошень, листів, телеграм тощо. Письмові тексти складають автори і користуються ними мільйони читачів. Письмо є потужним фактором прискореного розвитку людства. Йому належить визначна роль у створенні та збереженні духовних, а через них і матеріальних цінностей. Письмо має інтернаціональний характер. Воно продовжує і розвиває те, що було створено іншим народом. Так було в далекій давнині, те ж саме спостерігається і зараз. Клинопис, який винайшли у давньому Шумері, використовувався у Вавилонському царстві, в Асирії, у стародавній Персії. Тобто клинописне письмо існувало протягом багатьох віків на великих територіях серед різних народностей. Багато сучасних систем письма створено на основі латинського алфавіту, який склався ще в античну давнину на основі західного різновиду старогрецького письма. Письмо не природне, а суспільне явище, винахід людини, яким користувались і користуються всі.